

O. HIPOLIT LIPIŃSKI OFM

ZASADNICZE IDEE DUCHOWOŚCI ŚW. FRANCISZKA
I AKTUALNOŚĆ FRANCISZKAŃSKIEJ DROGI

Każda szkoła duchowości w Kościele katolickim musi uwzględnić naukę Chrystusa, relacje człowieka z Bogiem i innymi stworzeniami oraz drogę, którą należy przebyć dla osiągnięcia doskonałości. Mówiąc zatem o pewnej duchowości w katolicyzmie, nie rozumie się przez to czegoś różnego od duchowości opartej na Objawieniu Chrystusa, ale podkreśla się jedynie szczególny sposób przyjęcia Chrystusa, który dla wszystkich jest drogą, prawdą i życiem.

Św. Franciszek z Asyżu, jako ojciec, mistrz, fundator i prawodawca franciszkanów dał początek nowemu stylowi życia, metodzie modlitwy i kontemplacji Boga, czyli zainicjował pewną duchowość; innymi słowy zaprowadził swoistą praktykę Orędzia Ewangelicznego¹. Początków zatem duchowości franciszkańskiej należy szukać u św. Franciszka, chociaż jej zasadnicze idee mają swoje źródło w Ewangelii. Św. Franciszek bowiem nauczył nas sposobu szukania Boga, służenia Mu i kochania Go; co więcej, głosząc „pokój i dobro” dał przykład obcowania z ludźmi, nazywając wszystkich braćmi i siostrami.

Uczeni i święci franciszkańscy wzbogacili niepomiernie tę duchowość swoimi przemyśleniami i czynami. Podstawy teoretyczne dali ideałowi franciszkańskiemu szczególnie tacy mistrzowie i mistycy franciszkańscy jak św. Antoni z Padwy, Aleksander z Hales, św. Bonawentura i Jan Duns Skot².

I IDEE FUNDAMENTALNE DUCHOWOŚCI FRANCISZKAŃSKIEJ

a) Pierwszą fundamentalną ideą duchowości franciszkańskiej jest prawda, że Bóg jest dobrocią, jest miłością, jest najwyższym dobrem.

Istnieje więc nauka franciszkańska według której Bóg jest świętością, jest wielki, ale jest przede wszystkim dobrem i to najwyższym dobrem. Dla niej Bóg jest Miłością, żyje z miłości, przez miłość stwarza, wciela się i dokonuje odkupienia czyli uświęca i zbawia. Św. Franciszek wyraził to dobitnie w swoich pismach, zwłaszcza w *Uwielbieniu Boga*: „Ty jesteś jeden święty, Panie Boże, który czynisz cuda, Ty jesteś mocny, Ty jesteś wielki, Ty jesteś najwyższy, Ty jesteś Królem wszechmogącym, Ojczy święty, Królu nieba i ziemi. Ty jesteś w Trójcy Jedyny Pan

¹ Zob. B. Mariacci, *La spiritualità e le spiritualità*, Quaderni di Spiritualità Franciscana, t. I. S. Maria degli Angeli 1964, 13—14.

² Por. A. Ghinato, *La vita spirituale nell'ideale francescano*, Quaderni Francescani di Spiritualità, t. III. Roma 1954, 11 nn.

Bóg, wszelkie dobro. Ty jesteś dobro, wszelkie dobro, najwyższe dobro, Pan Bóg żywy i prawdziwy. Ty jesteś miłością...³.

Dobroć Boża, która z istoty swej jest dobrocią udzielającą się, jest źródłem procesu trynitarnego, dokonującego się w Bogu, a na zewnątrz tłumaczy stwórczy akt Boży. Wizja Boga, jako najwyższego dobra prowadzi franciszkanina do bezpośredniego, synowskiego kontaktu z Nim. Wyraża się to przede wszystkim w podkreśleniu Ojcostwa Bożego. Dowodem na to jest komentarz św. Franciszka do *Ojciec nasz*, będący jednym z najbardziej oryginalnych i chwytających za serce objaśnień Modlitwy Pańskiej⁴.

b) Drugą ideą fundamentalną duchowości franciszkańskiej jest *chryścizm*.

Istnieje franciszkański sposób kontemplowania Chrystusa: spotkanie Miłości Niestworzonej z miłością stworzoną. Ponadto istnieje również swoisty sposób miłowania Go i naśladowania — dostrzega się bardziej Boga-Człowieka i pragnie się rozważać Go w Jego najświętszym człowieczeństwie. W ten sposób poznaje się lepiej Chrystusa, bo człowieczeństwo Chrystusa ułatwia nam niemal dotykalny, bezpośredni kontakt z Nim. Stąd pochodzi głęboki Kult dla Wcielenia i Męki Chrystusa, co pozwala Go dostrzec nie tylko w Jego chwale, we Wszechmocy i wiecznym triumfie, lecz również w Jego miłości ludzkiej, tak ujmującej w żłobku i tak bolesnej na krzyżu.

Istnieje w końcu franciszkański styl naśladowania Chrystusa. Seraficki Ojciec szukał i odnalazł w Ewangeli, otwieranej przypadkowo, trzy zdania Boskiego Mistrza. Pierwsze brzmi: „Jeśli chcesz być doskonały, idź, sprzedaj co posiadasz, i rozdaj ubogim, a będziesz miał skarb w niebie. Potem przyjdź i chodź za mną” (Mt 19,21); drugie upomina: „Jeśli kto chce pójść za mną, niech się zaprze samego siebie, niech weźmie krzyż swój i niech mnie naśladuje” (Mt 16,24); i trzecie: „Nie noście ze sobą trzosa, ani torby, ani sandałów; i nikogo w drodze nie pozdrawiajcie” (Łk 10,4). Wtedy powiedział św. Patriarcha: „To będzie nasza reguła”⁵. Wszystko ogniskuje się wokół tego, że Chrystus jest drogą, prawdą i życiem; drogą, która prowadzi do Ojca; prawdą, która zaspokaja w pełni umysł i serce; prawdziwym życiem w doczesności i wieczności.

c) Trzecią ideą fundamentalną jest pobożność eucharystyczna. Jedną z najbardziej uwydatniających się cech życia św. Franciszka jest cześć do Eucharystii. Zostaje diakonem, ale z pokory nie przyjmuje kapłaństwa. Ulubionym tematem Jego pism jest Eucharystia i godność kapłańska⁶. W liście do kierujących narodami napisał: „Dlatego radzę wam z całego serca, moi panowie, abyście odsunęli na dalszy plan swoje troski i zabiegi i przyjmowali Najświętsze Ciało i Najświętszą Krew Pana naszego Jezusa Chrystusa w Jego świętej pamiętce”⁷. A w liście do Kapituły Generalnej czytamy: „... Błagam was wszystkich.

³ *Opuscula S. P. Francisci*, Ad Claras Aquas 1949, s. 124—125; zob. również *Opuscula*, 123.

⁴ Tamże, 119—121.

⁵ *Legenda S. Francisci Anonimi Perusini*, Miscelanea Franciscana 72 (1972) 435—465, rozdz. 10 i 11.

⁶ *Opuscula*, 3—5, 18, 50, 78, 112, 113.

⁷ Tamże, 112.

bracia, z taką miłością, na jaką mnie stać, abyście tak jak potraficie, okazywali wszelkie uszanowanie i cześć Najświętszemu Ciału i Krwi Pana naszego Jezusa Chrystusa w którym wszechmocny Bóg pojednał ze sobą wszystko: i to co na ziemi, i to co w niebiosach (Kol 1,20). Proszę również w Panu wszystkich moich braci, którzy są, będą lub pragną zostać kapłanami Najwyższego, aby chcąc odprawić Mszę św. byli czystymi i aby prawdziwą ofiarę Najświętszego Ciała i Krwi Pana naszego Jezusa Chrystusa składali ze czcią, w czystym usposobieniu, w świętej i czystej intencji, nie dla jakiegś korzyści doczesnej ani też z obawy lub miłości względem jakiegoś człowieka, aby się przypodobać ludziom" (por. Ef 6,6; Kol 3,22)⁸.

U kresu swego życia, dokonując podsumowania swojej drogi pozostawia jeszcze raz, w testamencie, takie upomnienie i zachętę: „... i wszystkich (kapłanów) chcę się bać, kochać i szanować jako swoich panów. I nie chcę doszukiwać się w nich grzechu, ponieważ rozpoznaję w nich Syna Bożego i są moimi panami. Postępuję zaś tak, ponieważ na tym świecie nic nie widzę wzrokiem cielesnym z Najwyższego Syna Bożego, tylko Jego najświętsze ciało i krew, które oni przyjmują i oni tylko innym udzielają”⁹.

d) Czwartą ideą fundamentalną jest pobożność Maryjna. Św. Franciszek miłował Maryję niezrównaną miłością, ponieważ dała światu Chrystusa, jako naszego brata w człowieczeństwie. Na cześć Matki Chrystusa wyśpiewał wspaniały hymn pochwalny¹⁰, zanosił specjalne modlitwy, żywił do Niej uczucia, które trudno wyrazić ludzkim językiem. Jej wreszcie powierzył wszystkich braci i wybrał ją na Protektorkę Zakonu, aby broniła go do końca¹¹. Myślał często o ubóstwie Maryi. Ze szczególną czcią odnosił się do kaplicy Matki Boskiej Anielskiej koło Asyżu; tutaj gromadził braci na kapitułę i upominał ich, aby nigdy nie opuścili tego miejsca, gdyż miało to być centrum Zakonu¹².

Synowie św. Franciszka na przestrzeni wieków nazywali siebie „Ryccerzami Niepokalanej”. Maryja, Matka Chrystusa i nasza, zajmuje więc w teologii i duchowości franciszkańskiej pozycję uprzywilejowaną; jest nieodłączna od Syna, jest dziewiczą towarzyszką Chrystusa, jest pełna łaski, jest pośredniczką wszystkich łask, jest wreszcie Królową nieba i ziemi¹³.

II PRAKTYKA FRANCISZKAŃSKIEGO IDEAŁU

Po krótkim przedstawieniu zasadniczych idei duchowości franciszkańskiej, należy zilustrować ich rozwój i zastosowanie praktyczne. Dla każdej duchowości droga do doskonałości zawiera się w nauczaniu Chrystusa. Tym, co charakteryzuje różne formy lub szkoły duchowości, jest

⁸ Tamże, 100—101.

⁹ Tamże, 78.

¹⁰ Tamże, 123.

¹¹ T. Celano, *Vita secunda S. Francisci*, *Analecta Franciscana*, t. X. (Quaracchi 1926—1941) 127—268, szczególnie 198.

¹² Tamże, 198.

¹³ T. Lombardi, *Introduzione allo Studio del Francescanesimo*, S. Maria degli Angeli 1975, 207—210; Por. L. da Fara *I Maestri della scuola francescana*, t. I. Fucchi (Padova 1964) 10 nn.

właśnie swoista interpretacja i praktyczna aktualizacja nauczania Chrystusowego. Przypatrzmy się drodze, po której zdąża franciszkanin. Formą życia franciszkańskiego jest życie według Ewangelii — Chrystus i Jego Ewangelia stanowią bazę i punkt wyjścia¹⁴. Duchowość franciszkańska obraca się wokół Chrystusa i w Nim ma swe źródło. Rozwój duchowości prowadzi poprzez różne etapy: wyrzeczenia, nawrócenia, postępu, aż do całkowitego upodobnienia się do Chrystusa zgodnie z Jego słowami: „Dałem wam bowiem przykład, abyście i wy tak czynili, jak ja wam uczyniłem” (J 13,15), „Bądźcie więc wy doskonali, jak doskonały jest Ojciec wasz niebieski” (Mt 5,48).

Naśladowanie i pójście za Boskim Mistrzem realizuje się w duchowości franciszkańskiej praktycznie w trzech fazach: przez miłość, ubóstwo i radość.

a) Miłość

Św. Franciszek pałał taką miłością do Chrystusa, że biografowie i historycy nazwali go Serafinem z Asyżu. U niego wszystko rozpoczyna się, realizuje i kończy w miłości. Pod tym aspektem Jego życie ma szczególny urok i zdumiewa wszystkich. Szedł przez życie jak olbrzym na skrzydłach Serafa (miłości). Miłość do Chrystusa i ludzi to bez wątpienia zjawisko najbardziej zdumiewające i najwięcej rzucające się w oczy w życiu św. Franciszka.

Chociaż dla franciszkanina doskonałość polega na upodobnieniu, a nawet na utożsamieniu się z Chrystusem¹⁵ (o św. Franciszku mówiono, że jest *alter Christus*)¹⁶, to jednak miłość ma pierwszeństwo, co wyraża się w radosnym wyrzeczeniu, dokonanym dla miłości Chrystusa. Zatem motywem tej nieustannej ofiary dla Chrystusa jest miłość, a na niej polega doskonałość¹⁷. Stąd rodzi się u franciszkanina powszechna miłość, która wszystkich i wszystko widzi w Chrystusie, wszystkich i wszystko kocha w Nim i przez Niego.

b) Ubóstwo

Ubóstwo Jezusa Chrystusa i Jego Najświętszej Matki przy Narodzeniu i Ukrzyżowaniu otwiera i zamyka tajemnicę wyrzeczenia i wyniszczenia się Zbawiciela w życiu ziemskim. Stąd czerpie swoje źródło ubóstwo franciszkańskie, które odrzuca luksus i kocha szczególnie to, co mniej wabi oczy i ludzką próżność; stąd prostota franciszkańska, która pcha duszę do szukania Boga bezpośrednio, idąc drogą krótką i prostą, rozważając mniej własną nieudolność, a bardziej nieskończone piękno Boga. Z Chrystusa również czerpie św. Franciszek i franciszkanin odwagę do całkowitego i definitywnego wyrzeczenia — bez odchyłeń i opłakiwań.

Jednak ubóstwo franciszkańskie ma szersze ramy od tych, które zazwyczaj wyraża to słowo; oznacza nie tylko pewien dystans do wszelkiego bogactwa i dóbr doczesnych, ale również odcięcie się od wszelkich zaszczytów i godności ludzkich, a w końcu wyrzeczenie się samego siebie — własnych zachcianek i egoizmu¹⁸.

¹⁴ Por. *Opuscula*, 25, 63.

¹⁵ Por. Flp 2,5; Rz 13,14.

¹⁶ T. Celano, dz. cyt., 26.

¹⁷ I Kor 13,1 nn.

¹⁸ Por. *Opuscula*, 6, 8, 13.

c) Radość

Łączność z Bogiem i dystans w stosunku do rzeczy rodzi w sercu pokój i radość, którą źródła franciszkańskie nazywają doskonałą radością. Ta radość ma się przejawiać również w zmęczeniu, niezrozumieniu, w przeciwnościach, chorobach, prześladowaniach — w których to sytuacjach człowiek oczyszcza się, uszlachetnia i doskonali. Chrystus powiedział, że „jeżeli ziarno pszenicy wpałszy w ziemię nie obumrze, zostanie tylko samo, ale jeżeli obumrze, przynosi plon obfity” (J 12,24). Św. Paweł natomiast powiedział o sobie: „Pełen jestem pociechy, opływam w radość w każdym ucisku” (2 Kor 7,4). Św. Franciszek, jak opowiadają *Kwiatki*, pewnego dnia nauczał brata Leona na czym polega doskonała radość¹⁹. Ona jest nierozzerwalnie związana ze spokojem sumienia, który wypływa ze świadomości wypełnionych obowiązków — dla miłości Bożej i z prawą intencją. Oto źródło niekłamanej radości franciszkańskiej, która nie jest hałaśliwą wesołością, ani niepohamowanym śmiechem, ale raczej uśmiechem spokojnym, pełnym serdecznej pogody. Franciszkanin radując się Bogiem cieszy się ze wszystkich i ze wszystkiego: Bóg mój i wszystko.

III AKTUALNOŚĆ FRANCISZKAŃSKIEJ DROGI

Spuścizną duchową św. Franciszka karmi się wielka rzesza ludzi, dlatego że w swoim podejściu do Boga jest on tak prosty i zwyczajny, a w kontakcie z człowiekiem i ze światem tak ludzki i wyrozumiały, że ustępuje tylko Chrystusowi. Św. Franciszek jest do dyspozycji wszystkich, którzy chcieliby wzbogacić się duchowo oraz pomóc Kościołowi i człowiekowi. Pisząc o tym nie chcemy powiedzieć, że tylko duchowość franciszkańska jest dzisiaj żywa i płodna; nie wykluczamy innych duchowości katolickich. Chcemy natomiast powiedzieć, że duchowość franciszkańska jest aktualna i skuteczna w naszych czasach. Józef Patryk Walsche, ambasador Irlandzki przy Stolicy Apostolskiej napisał: „Żaden człowiek nie wycisnął tak głębokiego piętna nie wywarł tak szerokiego wpływu na cywilizację jak św. Franciszek; wpływ, który w przeciwieństwie do innych postaci i wydarzeń historycznych przybiera ciągle na sile”²⁰.

Można zaryzykować powiedzenie, że św. Franciszek jest człowiekiem wszystkich czasów. Każdy wiek miał swojego św. Franciszka: piewca i herold radości w czasach pokoju; pacyfikator w czasach zaburzeń; ubogi i wolny w okresach moralnego upadku; romantyk w czasach liryki i sentymentalizmu.

Dla wielu ludzi współczesnych Franciszek jest pomostem do Chrystusa. Dla Jana Joergensena, pisarza duńskiego, św. Franciszek jest narzędziem Opatrzności, który go sprowadził do Kościoła Katolickiego. Uczony angielski Moormann J. R. zawdzięcza św. Franciszkowi siłę i odwagę w przewyżnianiu trudności w krytycznych momentach swojego życia²¹.

¹⁹ *Fioretti di S. Francesco*, Firenze 1926, 8.

²⁰ E. Rossetti, *San Francesco vivo. Testimonianze di uomini d'oggi*, Assisi 1952, 277.

²¹ A. Ghinato *La vita spirituale nell'ideale francescano*, Quaderni Francescani di Spiritualità, t. III, 105.

Napisał ktoś, że tam, gdzie wielkość przybiera tony oryginalne i sympatyczne, łatwo dostrzec obecność ducha franciszkańskiego. „Gdzie nauczyliście się tej atmosfery dobroci względem robotników?” zapytano pewnego dnia Leona Harmel. „W szkole ducha franciszkańskiego”, odpowiedział bez wahania ojciec robotników francuskich z Val de Bois. „Eminencjo, zadziwia nas wasza pogodna radość”, powiedziano pewnego dnia do kardynała Verdier, arcybiskupa Paryża. Kardynał odpowiedział „pracuję rozmyślam i modłę się przed obrazem św. Franciszka... Dokądkolwiek idę, głoszę optymizm, czynię wszystko z franciszkańskim duchem prostoty, miłości i radości. Powiedziałem wiele razy i powtarzam chętnie: aby ocalić świat musi go przeniknąć duch franciszkański”²².

Biedaczyna z Asyżu stał się nadzieją dla wielu dzisiejszych ludzi; patrząc na niego wydaje się, że wiele rzeczy i wydarzeń staje się bardziej żywymi i wspanialszymi. Biograf św. Franciszka, Anglik Chesterton napisał, że św. Franciszek nie mogąc wprost przemienić świata, zaangażował się w przemianę samego siebie — w tym leży jego siła i oryginalność. Św. Franciszek nie wynalazł jakiejś nowej drogi do Boga, ale z prostotą i wiarą wziął Ewangelię do ręki, zaangażował się całkowicie na jej służbę i dostrzegł w niej żywego Chrystusa. Obrał drogę surowej ascezy, absolutne ubóstwo, pokutę, modlitwę i nieustanny, radosny kontakt z Bogiem, tak przez Jego tajemnice w liturgii, jak również w miłości bratniej i siostrzanej, a w końcu w dialogu z wszystkimi stworzeniami.

Dzisiaj św. Franciszek chce pomóc nam, ludziom naszych dni, których cechuje pośpiech, zniecierpliwienie, bo chcieliby mieć wszystko od razu; chce pomóc tym, którzy w pogoni za sukcesami doprowadzili swoją psychikę do wyjałowienia i najwyższego napięcia nerwowego. Można wyrazić życzenie, by św. Franciszek oświecił mroki naszego życia tak bardzo pogmatwanego i poplątanego, by przyczynił się do zmniejszenia ciążących nad nami koszmarów. W ten sposób odkrywamy nowy świat, nie nowy materialnie, ale opromieniony nową postawą duchową. Biedaczyna z Asyżu pomoże nam w próbie życia ocalić to, co mamy najpiękniejszego: wiarę w Boga, szlachetny charakter i zaufanie do człowieka.

DIE GRUNDIDEEN DER SPIRITUALITÄT DES HL. FRANZISKUS UND DIE AKTUALITÄT DES FRANZISKANISCHEN WEGES

Zusammenfassung

Der hl. Franziskus aus Assisi, Vater, Fundator und Gesetzgeber des Franciskanerordens gab Anfang einem neuen Lebensstil, einer neuen Art des Gebetes und der Betrachtung Gottes. Somit ist er der Begründer eines besonderen geistlichen Systems. Er lehrte die Menschen, wie sie Gott suchen sollen, Ihm dienen und Ihn lieben sollen. Durch seinen Gruss „Friede und Heil“ gab er ein Beispiel des christlichen Zusammenlebens, indem er alle Bruder und Schwester nannte.

²² A. Ghinato, *Le fonti della Spiritualità francescana*, Quaderni di Spiritualità francescana, t. I. Assisi 1961, 111.

Getreu seinem Gründer schufen dann grosse Gestalten und Mystiker wie Antonius aus Padua, Aleksander von Hales, Bonawentura und Johannes Duns Scot theoretische Grundlagen für das Ideal eines Lebens. Diese können wir folgend darstellen:

1. Gott ist die Güte, die Liebe und das höchste Gut.
2. Als zweite Idee gilt der Christozentrismus: „mit Christus, in Christus, um Christus“.
3. Betrachtend das Leben des hl. Franziskus sehen wir drittens die Ehrfurcht zur Eucharistie.
4. Zuletzt bewundern wir den hl. Franziskus als grossen Marienverehrer.

Der Weg des hl. Franziskus ist auch heute aktuell. Er zeigt, dass der Kontakt mit Gott einfach und schlicht ist, der Kontakt mit den Menschen und der Welt — menschlich und verständnisvoll.

Franziskus weicht in seiner Grösse nur vor Christus. Gerade deshalb ist er für viele Menschen der Gegenwart eine Brücke zu Christus. Viele Menschen verdanken ihm Kraft und Mut zur Überwindung aller Schwierigkeiten in kritischen Momenten ihres Lebens. Gilbert K. Chesterton, der das Leben des hl. Franziskus schildert, schrieb folgende Worte: Da der hl. Franziskus die Welt nicht völlig ändern konnte, begann er von sich selbst. Darin liegt seine grosse Kraft und Originalität. Liebe, Armut und Freude sind nur Konsequenzen dieser Kraft.